

„A szüleimet azzal fenyegették, ha beszélnek a történetükről, visszaviszik őket a Szovjetunióba”

Személyes sorson keresztül mutatható be leginkább a Gulag világa

HERTELENDY GÁBOR

2021.08.03. 06:18

A szovjet lágerekbe elhurcoltakat, azok családját szoros megfigyelés alatt tartották nemcsak hazatérésük után, hanem a Kádár-korszakban különösen – nyilatkozta a lapunknak adott interjújában az 1993-ban létrehozott Gulágokban Elpusztultak Emlékének Megörökítésére Alapítvány elnöke. Nagyné Pintér Jolán arról is beszélt, hogy a tizennégy éve elhunyt édesanyja, Rohr Magdolna történetéről készült monodrámája a fiatalok körében is nagy érdeklődést váltott ki, és nem zárkoznak el a film szélesebb körű bemutatása előtt sem.

– Szimbolikus helyen zajlik az interjú: édesanyja, a szovjet kényszertáborokat megjárt Rohr Magdolna egyike volt azoknak, akik 1993-ban a világon elsőként felállították az V. kerületi Honvéd téren a Gulag- emlékművet. Mi volt az oka, hogy éppen ezt a helyszínt választották?

– Ennek gyakorlati és érzelmi oka is volt, ugyanis 1953 novemberében a szüleim ebbe a kerületbe, pontosabban az Alkotmány utca 4.-be (A Gulág Alapítvány mai székhelyére – a szerző) érkeztek haza. Édesanyám nem itt lakott, de a nagyszüleim ide költöztek, a család pedig ezen a helyen kezdte a közös életét. Én azután születtem meg, miután „politikai fogolyként” hazaérkeztek a Szovjetunióból. A Honvéd tér nemcsak emiatt ikonikus, hanem mert 1945-ben egy lebombázott ház volt, kilenc évvel később – születésem évében – pedig egy játszóteret hoztak létre, amelyet rendszeresen meglátogattunk. Így nem volt kérdés, hogy itt állítják fel az emlékművet.

– Hogyan sikerült Rohr Magdolna törekvését megvalósítani?

– Ő már a lágerben elhatározta, hogy ha egyszer hazakerül, akkor az ott meghalt honfitársai emlékére létrehozza az alkotást. A rendszerváltoztatás előtt már elkezdődött ennek a megszervezése, a lakásunk mondhatni egy „földalatti mozgalom” színhelye volt, ugyanis nálunk találkozott az összes volt sorstárs, akik szívükön viselték az emlékmű felállítását. Édesanyám kapcsolatot ápolt több politikussal is, ennek révén elérte, hogy bajtársaival együtt méltó módon emlékezzenek meg az ottmaradottakról. Széles körű segítséget kaptunk a szobor létrehozásához: Sára Sándor rendező filmet forgatott a szovjet lágereket megjárt nőkről, az akkori honvédelmi miniszter, Für Lajos pedig elvállalta az alkotás fővédnökségét.

Nagné Pintér Jolán alapítványi elnök: fontos beszélni az ősökről és az ő történetükről Fotó Bach Máté/Magyar Nemzet

– *Mi volt az oka szülei elhurcoltatásának?*

– „Kémnek”, „hazaárulónak”, illetve a „nép ellenségének” titulálták őket, de valójában koholt vádak alapján szállították ki őket marhavagonokban a Szovjetunióba, mindössze tizenhat évesen. Tíz év kényszermunkára ítélték az akkor még fiatalkorú anyámat, de édesapám is fiatal fiúként – más okból – került a Gulagra, szintén tíz évet kapott. Szüleim végül – már szerető párként – térhettek haza 1953-ban. Mély hazaszeretetüket jól jelzi, hogy hazatértük után, 1956-ban nem emigráltak, holott erre minden okuk meg lett volna. Ehelyett – kockáztatva személyes biztonságukat – itthon maradtak.

– *Elmesélték önnek kiskorában ezt a történetet?*

– Nem, ugyanis hazatértük után közvetlenül egy magyar kormánybiztos fogadta őket Nyíregyházán. A szüleimet azzal fenyegette, ha beszélnek a történetükről, visszaviszik őket a Szovjetunióba. Ez a parancs annyira beléjük égett, hogy a családban nem esett szó erről.

– A Gulag–Gupvi táborokba elhurcoltak számát egyes források hat-hétszáz ezerre, némelyik közel egymillióra becsüli, mégis mintha kevesebben ismernék ezeket a történeteket. Közrejátszik ebben Kádár János politikája?

– A Kádár-korszakot sokan „puha diktatúrának” nevezik, de ez így erős megszépítés. A szovjet lágerekbe elhurcoltakat, azok családját szoros megfigyelés alatt tartották nemcsak hazatérésük után, hanem a Kádár-korszakban különösen. A húsz-huszonötezer főből álló, Szovjetunióba került politikai üldözöttek közül mindössze néhány ezren térhettek csak haza, akik különösen a kommunisták célpontjai voltak. Még ha nem is jelentettek közvetlen veszélyt a rendszerre az egykori Gulag-rabok, a rendszer rajtuk tartotta a szemét, egészen az 1980-as évekig. Még amikor Rózsás János egykori rab – a rendszerváltoztatást követően – elkezdte összeállítani a magyar Gulag rabok életrajzát, akkor is sokakban élt a félelem: nem lesz ebből bajuk? Mi lesz, ha kiderül „rovott” múltjuk? Így élt tovább bennük a gerjesztett félelem és az elhallgatás súlyos terhe.

– Hogyan fért saját iratához Rohr Magdolna?

– A rendszerváltoztatás után kikértük az erről szóló iratokat, édesanyám innen tudta meg elítélésük okát, amelynek alapját a szovjet büntetőtörvénykönyv ötvennyolcas paragrafusa képezte. Ugyanis egy disszidálni készülő ismerőse a noteszában feljegyezte édesanyám nevét, egyszerű baráti adatrögzítésként. Aztán ebből kiindulva koholt vádakkal keverték bele anyámat egy – tizenéves fiatalokat érintő – koncepció ügybe. A jelentésben „hazaárulónak” és „fasisztának” bélyegezték meg, ez megszokott indoklás volt, ennél több nem is derült ki számára akkor sem, amikor elítélték.

Napjainkban már szinte minden egykori rab élettörténete végigkísérhető a történészi feltárásoknak köszönhetően. Nagy segítség az adatok megismerésében a Magyar Nemzeti Levéltár nemrég indult adatbázisa, amely több százezer fogolykartont tartalmaz. Természetesen az Állambiztonsági Levéltár is sok anyagot őriz, főként a megfigyelésekről, a kádári időkből, de a megyei levéltárak és a Hadtörténelmi Intézet Levéltára is iránymutatóvá válhat ezekben a kutatásokban.

– Jelenleg hány Gulag–Gupvi-túlélő él a mai napig, és ebből hányval tartja az alapítvány a kapcsolatot?

– Sajnos ma már tíz alatt van azoknak a száma, akik élnek, de alapítványunk mindegyikükkel tartja a kapcsolatot. Fontos velük a napi kapcsolatteremtés, hiszen én is mindig újabb és újabb részletekkel leszek gazdagabb. Nemrégiben például értékes hírt kaptam: egy nagydorogi Gulag-rab egy harangot öntetett még életében, amelyre a helyi templomnak egymillió forintot adott. A történet hallatára ezt a harangot felterjesztettük a Tolna megyei értéktárba. Azonban hála a gondviselésnek, több Gulag-rab még a mai napig igen aktív: Galgóczy Árpád műfordító még mindig ír, előadásokat tart, Hartmann Klára rendhagyó történelemórákon mesél a gyerekeknek, Gúth Zoltán emlékiratait adta ki nemrégiben, Mohos András százkét évesen pedig októberben az egyik rendezvényünk díszvendége lesz. Életigenlésük, aktivitásuk mindannyiunk számára példaértékű és egyben inspiráló is.

– Van még olyan család, akinek a rokona még mindig nem került elő, de lehetséges, hogy még él?

– Nem tudok arról, hogy lenne ilyen, de ha mégis, forduljon nyugodtan az alapítványhoz. Szívesen segítünk abban, milyen fórumokon, adatbázisokon keresztül juthat el a feltáráshoz.

– Tapasztalata szerint mennyit tudnak a fiatalok a Gulagról, azok körülményeiről?

– Szinte semmit. A 2015–2017-es Gulag-Gupvi-emlékévben fiataloknak is tartottunk rendezvényeket, ott szembesültünk azzal, hogy rengeteg tennivalónk van még, hogy a mostani generáció is képben legyen a múlt ezen részével. Ugyanakkor szerintem az is egy fontos mérföldkő, ha otthon előveszik a családi albumot, és megkérdezik a képen szereplő, katonaruhát viselő személyt, hogy ki volt ő és mi a története. Nagyon fontos, hogy a szülők vagy éppen a nagyszülők akarva-akaratlanul is beszéljenek az ősökről. Most vagyunk az utolsó utáni pillanatokban, hogy ezeket a feladatokat mi, nagyszülők bepótoljuk.

– Elképzelhető, hogy a fiatalok nem is érdeklődnek már őseik iránt?

– Ez így nem teljesen igaz! Sokan érdeklődtek arról, hogy hogyan nézhetnek utána például a dédnagyapjuk életrajzának, iratainak, ebben is szívesen nyújtunk segítő kezet. Ráadásul napjaikban nagyon hasznos elfoglaltság lett a családfakutatás, és az 1940-es évekhez érve szinte mindenki szembesül azzal, hogy a család valamelyik tagját elhurcolták. Mi jelen vagyunk a közösségi térben, bevonjuk a megemlékezéseinkbe a diákokat – ők konferálnak, előadnak, énekelnek, koszorúznak –, mindezzel ösztönözzük őket arra, hogy bekapcsolódjanak a munkánkba, és vigyék is tovább az itt hallottakat.

– Ebben a tapasztalatban talán segített az, hogy tavaly rendkívüli történelemórát tartott a Gulag Alapítvány középiskolásoknak a 2007-ben elhunyt Rohr Magdolna történetéről, amelyet A nép ellensége című monodrámán keresztül mutattak be. Mennyire voltak nyitottak erre az eseményre a fiatalok?

– A belvárosi Aranytíz közösségi házban tartottuk először azt a monodrámával egybekötött órát, amely akkora érdeklődést váltott ki, hogy többek között négy-öt gimnázium, illetve néhány általános iskola is megkeresett minket. A monodráma – Török Tamás író rendezésében – Török Anna színművész előadásában egy katartikus mű, amelyet Kovács Emőke történeti előadása követ. Nagyon fontos ugyanis, hogy személyes sorson keresztül mutassuk be ezeket a történeteket. A hatás nem maradt el, úgy érzem.

– Van igény a film szélesebb körű vetítésére?

– Egyértelműen, hiszen alapítványunk számos megkeresést kapott a monodráma bemutatására. Azt mondhatjuk, hogy a 2021-es őszi-téli időszakban megtelt a naptárunk e tekintetben. Ugyanakkor buzdítjuk a pedagógusokat, hogy jelentkezzenek már a 2022-es tanévre, és jelezzék igényüket. Természetesen az előadás nemcsak diákoknak szól, és részleteket már a felnőtt közönség is láthatott már belőle. Nem zárkózunk el a szélesebb körű előadástól sem.

– Mi lesz a Gulag Alapítvány feladata a következő két évben?

– Fontos megemlítenem a rendhagyó történelemóráinkat is, amelyeket októbertől tartunk meg az ország különböző pontjain, már regisztráltuk a jelentkezőket, valamint

dokumentumkiállításra invitáljuk az érdeklődőket a már említett Aranytíz Kulturális Központban. Folytatjuk a megemlékezéseink, könyvkiadásunk és a konferenciáink sorozatát is. Rengeteg feladatunk van, de látva a túlélők meghatottságát, a hozzátartozók háláját és a fiatalok érdeklődő tekintetét, kérdéseit, együttműködését – a téma nehézsége ellenére ez egy édes teher számunkra.